

Bij herdenking ontruiming Kamp Vught, 8/9/2024

Jetske van den Burger

Mijn moeder Mieke Steensma kwam in Kamp Vught terecht in juli 1943, ze was 19 jaar oud. De beschuldiging was 'hulp aan Joden' en dat was verboden. Wat er aan vooraf ging is dit: Op de padvinderij van Gouda was ze bevriend geraakt met de Joodse Carla Mogendorff, een jonge onderwijzeres die les gaf op het Joodse schooltje. Ze kwam geregeld bij de familie thuis en kende zodoende ook haar zus en ouders. Vanaf januari 1941 werden er maatregelen tegen Joden ingesteld; het leven in Gouda, waar iedereen hen kende, werd steeds moeilijker en in oktober 1942 besloot de familie in Amsterdam te gaan wonen onder de naam 'De Vries'.

Toen mijn moeder afscheid ging nemen vroeg Carla's vader haar: 'Je laat ons toch niet in de steek he, Mieke?'

Dat heeft ze als een soort opdracht opgevat. Ze schreef brieven, stuurde bonkaarten mee en ging een paar keer met de trein naar Amsterdam om verschillende spullen langs te brengen, zoals zeep en tandpasta.

Dat is het enige dat zij heeft gedaan.

Het dienstmeisje van de familie, een uit Duitsland gevluchte Jodin, werd verraden en opgepakt; haar werd beloofd dat ze vrijgelaten zou worden als ze alle namen noemde van de mensen die bij Mogendorff over de vloer kwamen. Dat wilde ze maar al te graag geloven... Maar natuurlijk is ze direct daarna doorgestuurd en nog geen twee maanden later in Auschwitz vermoord.

Mijn moeder werd opgepakt en drie dagen lang verhoord, maar liet niets los. Voor straf en heropvoeding werd ze naar Vught gestuurd, dat was op 22 juli 1943. Ze zou er maar liefst 14 maanden blijven.

De dagen werden gevuld met werken en op appel staan.

De eerste maanden werkte ze bij het keukencommando, dat was heel zwaar: kisten sjouwen en onafzienbare stapels kratten met aardappels en groenten verwerken.

Na die keuken-ellende werd ze in de 'Effektenkamer' geplaatst. Ze moest binnenkomende Joden van hun mooie warme kleren ontdoen, om hen later weer in vodden te steken, wanneer zij op transport werden gesteld naar Westerbork of Polen. Hartverscheurende taferelen heeft ze daar meegemaakt.

Om maar weg te komen uit die ellendige 'Effektenkamer' is ze op een goede dag na het ochtendappel in de rij gaan staan van het Philips-Kommando. Ze werd geholpen door andere vrouwen die daar al werkten en de stunt slaagde want Philips stuurde niemand terug.

Naast haar officiële werk heeft ze 's nacht regelmatig dingen voor zichzelf kunnen maken.

Van een stuk plexiglas zaagde en vijlde ze een hanger in de vorm van een traan, die ze mee heeft kunnen smokkelen gedurende de hele oorlog. Ik draag hem nu hier om mijn hals.

Het ergste wat mijn moeder hier heeft meegemaakt is het bunkerdrama.

Dit was een strafmaatregel van de kampleiding tegen 91 vrouwen die een verradster de haren hadden afgeknipt. 74 vrouwen werden bij elkaar in één cel in de nieuwe bunker gepropt. Ze hadden minder dan één stoeptegel ruimte per persoon!

Mijn moeder had het grote geluk bij de laatst opgehaalde groep te horen en belandde in een cel ernaast met 17 vrouwen. Ze wisten niet dat er naast hen zoveel vrouwen bij elkaar zaten en begrepen niet dat ze daar zo vreselijk gilden en bonkten op de deur.

De celdeur bleef 14 uur onafgebroken dicht. De volgende ochtend bleken 10 vrouwen de marteling niet overleefd te hebben. Vele anderen waren voor hun leven getraumatiseerd.

Mijn moeders cel bleef nog uren langer dicht, zij hoorden het geschreeuw en gesleep op de gang en realiseerden zich gaandeweg wat er was gebeurd.

Na afloop moesten alle overlevenden een verklaring tekenen dat zij zélf schuld hadden aan de dood van de omgekomen vrouwen. Dat weigerde mijn moeder en met nog vijf ander vrouwen werd ze weer een nacht opgesloten.

Omdat ze zo jong was - 19 jaar nog maar - hadden veel oudere vrouwen de neiging te gaan moederen, maar zij vond dat ze het zelf wel aan kon.

Toch waren er vrouwen met wie ze een sterke band kreeg en die de rol van kampmoeder gingen vervullen, de belangrijkste werd wel mevrouw Haak-van Eek, die ze 'Haakie' noemde omdat het toen niet gebruikelijk was oudere mensen bij hun voornaam te noemen.

Het verhaal van mijn moeder is onlosmakelijk verbonden met het verhaal van Jet en haar man Jur Haak, daarom vertel ik wat meer over hen:

Jet en Jur Haak kwamen in oktober 1943 in Vught terecht. Ze woonden in Amsterdam en hadden een gezin met vijf kinderen. De drie oudste kinderen waren al boven de twintig, twee van hen zaten in het verzet.

Zij hielpen Joodse kinderen aan onderduikadressen, maar ook moeder Jet was hierbij betrokken. Als actief lid van de Doopsgezinde gemeente, had ze een groot netwerk van adressen waar ze deze kinderen voor korte of langere tijd kon onderbrengen. Ook woonden er geregeld kinderen bij hen in huis.

Vader Jur was leraar wiskunde en werkte op drie scholen om zijn grote gezin te kunnen onderhouden, maar vond het vanzelfsprekend dat ze onderduikers in hun gezin opnamen. Hij was van de meeste andere activiteiten op de hoogte, maar deed er zelf niet actief aan mee.

Het noodlot sloeg toe toen de 17-jarige Bob illegale papieren naar een adres ging brengen dat net de dag daarvoor was verraden.

SS'er Willy Lages wachtte daar en arresteerde hem, reed daarna direct naar Bobs ouderlijk huis en trof er vader en moeder met bonkaarten en illegaal drukwerk. Na twee maanden gevangenschap in Amsterdam werd Bob vrijgelaten en Jet en Jur op 6 oktober doorgestuurd naar Vught.

Ze kwamen beiden bij het Philips-Kommando terecht en zagen kans elkaar bijna dagelijks even te zien en soms ook te spreken. Hij was wiskundige en moest berekeningen maken over de lancering van V1- en V2-raketten, zij werkte aan de lopende band voor de fabricage van knijpkatten, een zaklantaarn zonder batterijen. Ook mijn moeder Mieke en leeftijdgenoot Tineke Guilonard werkten daar.

Jet had thuis twee dochters: Mieke en Tineke en nu twee kampdochters met dezelfde namen.

Kort voor D-day was er, eind mei 1944, een groot mannentransport van Vught naar Duitsland en Jur Haak was daarbij. Zo'n transport was verschrikkelijk, in open en gesloten veewagens en duurde dagen. Ze werden uitgeladen in Dachau.

Na een half jaar werd hij getransporteerd naar Sachsenhausen. Ziekte, uithongering en marteling waren daar aan de orde van de dag. Ondanks het feit dat Jur in zijn jonge jaren een succesvol sportman was, zo voetbalde hij onder meer in het Nederlands elftal en verbeterde ook het Nederlands record hoogspringen, was hij tegen deze erbarmelijke omstandigheden niet opgewassen. Hij stierf na ruim een maand, eind januari 1945, 53 jaar oud.

Op 6 september 1944, de dag na Dolle Dinsdag werd het hele Kamp Vught ontruimd en werden de vrouwen, ook in veewagens, naar Ravensbruck gebracht. Ze kregen voldoende brood en beleg mee, maar géén water. Sanitaire voorzieningen waren er al helemaal niet. De reis duurde drie dagen.

Ravensbrück was de hel op aarde! Het was er ongelofelijk smerig, overbevolkt en er was geen plaats voor de vrouwen uit Vught. Uitgehongerde gevangenen bedelden om het droge brood dat ze nog bij zich hadden.

De eerste nachten sliepen ze in de open lucht, terwijl er net een enorme storm over Duitsland trok. Uiteindelijk kwamen ze in een grote tent terecht en moesten ze met veel vrouwen in vieze stapelbedden vol ongedierte slapen.

Na drie weken kwam er een oproep voor 50 Philipsvrouwen die radiobuizen konden gaan maken bij Telefunken in Silezië, nu het zuiden van Polen. Ze besloot dat ze die stap moesten zetten. 'Hier gaan we zeker dood!' zei ze tegen Haakie. 'Maar wij hebben toch alleen maar knijpkatten in elkaar gezet?' 'Geeft niet daar reddend ons wel uit!' En zo kwamen ze in Reichenbach terecht in een ijskoude winter waar ze elke dag 10 uur moesten werken in de fabriek op 4,5 km loopafstand van het kamp. Vanwege de kou sliepen Jet en mijn moeder samen in één bed, dan hielden ze elkaar warm en hadden ze twee dekens.

Maar Jet raakte ernstig verzwakt door alle ontberingen en kreeg notabene malaria! Ze belandde in de ziekenbarak en mijn moeder had door dat het slecht zou aflopen. Ze vroeg een Aufseherin of ze die nacht bij haar stervende kampmoeder mocht blijven in plaats van te gaan werken.

Ze werd afgesnauwd en kreeg een aantal stokslagen en ze moest Jet alleen achterlaten. Zij is die nacht van 5 op 6 december inderdaad overleden, ze was 50 jaar oud.

Mijn moeder was gebroken. Zij voelden zich zo verbonden met elkaar: beiden geboren in Nederlands-Indië, beiden vrijzinnig protestants, beiden een positieve levensinstelling, velen dachten dat zij werkelijk moeder en dochter waren.

Jet had, ondanks haar bescheidenheid, een natuurlijk overwicht en een grote innerlijke kracht, waar velen enorm veel steun aan hadden.

Na de oorlog heeft mijn moeder contact gezocht met de kinderen van het gezin Haak, ze wist ze veel te vertellen over het laatste jaar van hun moeder.

De jongste van het gezin, zoon Floor, die 11 jaar was toen zijn ouders werden opgepakt, kon dat heel lang niet aan. Pas op late leeftijd heeft hij contact met mijn moeder gezocht en daar is een waardevolle vriendschap uit voortgekomen.

Ze schreven elkaar jarenlang op de geboorte- en sterfdag van moesje, zoals Floor haar noemde en voelden zich enorm verbonden door de liefde voor haar.

Floor schreef op het eind van zijn leven een boekje over de Tweede Wereldoorlog en het gezin Haak-Van Eek. De ondertitel is: 'Oorlogen zijn verschrikkelijk, ook als ze al lang voorbij zijn'.

Dat hebben alle kinderen Haak ervaren, het werkt in alles door en zelfs in de volgende generaties. Het is ontzettend triest te beseffen dat er elke dag op deze wereld zulke trauma's bijkomen.

Toen ik in 1954 werd geboren, ben ik vernoemd naar deze prachtige vrouw Henriette Augusta Haak-Van Eek en mede daardoor voel ook ik mij verbonden met deze geschiedenis en familie. Mijn moeder heeft haar ervaringen vrij snel na de oorlog van zich af kunnen schrijven, heeft een liefdevolle echtgenoot getroffen en er op late leeftijd op allerlei manieren uiting aan kunnen geven.

Zij sprak er in ons gezin geregeld over en zij legde dan de nadruk op de vriendschappen met al die prachtige vrouwen die ze ontmoet had in de kampen, ze toonde haar enorme verdriet, maar kon dat goed hanteren.

Met veel vrouwen uit de kampen heeft ze tot het laatst contact gehouden, maar ze heeft ook enorm veel nieuwe vriendschappen opgebouwd.

In de zomer van het jaar 2000 ben ik met mijn man en kinderen op zoek gegaan naar het kamp in Reichenbach. Na een lange zoektocht, vonden we de barakken.

We reden door naar het kerkhof van Lange Bilau.

Een aardige bewaakster had indertijd verteld dat haar 'kampmoeder' daar was begraven. Dat is uiterst onwaarschijnlijk, maar we hebben daar toch op een mooi plekje een kaarsje gebrand voor Jet Haak en een bosje veldbloemen neergelegd. Namens mijn moeder hebben we daar afscheid genomen. Toen we haar even later opbelden was ze diep ontroerd. De tranen stroomden over onze wangen.

Ik ben met haar een paar keer in Vught geweest en in 2007 en 2008 zelfs in Ravensbrück. Er werden reizen met Pabostudenten en oud-gevangenen georganiseerd en zij vertelde daar aan deze studenten hoe ze probeerde te overleven. Ik mocht mee als begeleider van mijn moeder, want ik wist niet hoe ze ter plekke zou reageren. Maar door alle lieve mensen uit Westerbork en Ravensbrück die deze reis organiseerden en de ontzettend geïnteresseerde studenten was het een hartverwarmende ervaring, met diepe emoties, oh zo waardevol! Zij was als geen ander in staat om de kleine positieve dingen uit die vreselijke periode te belichten, dat hield haar op de been en dat bracht ze over op de studenten.

Ze leerde hen dat het niet uitmaakt tot welke groep iemand behoort, maar dat alleen telt wat een persoon doet, of ze nou communist, Jehova, bordeelhoudster of verzetsvrouw waren. In tijden van nood leer je elkaar kennen en is solidariteit van levensbelang.

Dat vertel ik ook op scholen nu ik als gastspreker over haar oorlogservaringen vertel.

Mijn lieve moeder is 90 jaar geworden en ik ben blij dat ik zo lang van haar heb kunnen genieten.

En hoe gek het ook klinkt: haar verhaal en de manier waarop zij dit extreme verleden heeft verwerkt, heeft mijn leven verrijkt en mij geïnspireerd u hier vandaag over haar te vertellen.

NATIONAAL MONUMENT KAMP VUGHT